

Ը Ն Տ Ա Ն Ի Փ

ՀԱՆԴԷՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԵՒ ԱՅԼ ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ

15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1883

ԹԻԻ 3

ԱԶԴ

Հանդիսիս ներկայ բոլոր կեցրուներ
մեր ազնիւ բաժանորդաց , բաժանորդագրու-
թեան ընկալագրերը , եւ այս առթիւ կը փու-
րանք յանուն իզական սեռի դաստիարակու-
թեան խնդրել որ բարեհաճին վճարել իւր-
եանց բաժանորդակներն . եթէ կը փափագին
ինչպէս կը յուսանք , օգտիլ ԸՆՏԱՆՔԻ պա-
րունակութենէն , որոյ մասն խնամով հոգ
տանիլ , խմբագրութեան պարտք պիտի ը-
լայ ընդ միշտ :

ԲԱՐՈՅ ՄԱՅՐԵՐ

(Շարունակութիւն Բ. ԲԻԷՆ)

Ք.

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ՍԷՐ

Կարելի է երեւակայել մօր մը
սիրոյն մեծութիւնը , այդ սիրոյն վստա-
հացուած է ամէն ինչ . անմահն Ֆենելոն

(¹) Եւրոպայի չէն հաճիր բաժանոր-
դագրելու հանդիման , կը խնդրենք որ Ա. ԹԻԷՆ
սկսեալ վերադարձնեն մեզ ԸՆՏԱՆՔԻ թիւերն :

Եւ խորտիրոհորդն Ռուսոյ այդ սիրոյն
մրայ ուղեցին հիմնել մարդկային ազգին
դաստիարակութիւնը . մայր մը ընտան-
կայ սիրտն է . աւելի յառաջ երթալով
մեր բացատրութեան մէջ կ'ըսենք Կը-
րեաթի Գաղիացոյն հետ «մօր մը սիրտը
ընտանեան զլո խ դարձոյն է» , եւ ար-
դարեւ գեղեցիկ եւ անկախ ոգիներ
կազմելու համար այդ սէրն պիտի հսկէ
յամենայնի , եւ այդ սէրն մեր անհատ մտօք
չպիտի կրնանք բնութեւ . ամէն մեծագոր-
ծութիւնը այդ սէրէն բղխեալ են . մայ-
րական սէրն է որ իբրեւ այդ ընտանե-
կան յարկերու մրայ ծանրացող մօռյը
կը փարատէ , այն անհամեմատ զգացումը
կանանց նախնական առանձնաշնորհն ե-
ղած է . սէրը որ ամէն կերպարանքնե-
րով կը ներգործէ մարդոց վրայ , թե-
րեւս աւելի վնճ կ'երեւի կնաջ վրայ ,
եւ այն միայն զնա կատարելութեան կը
հասցնէ , ամէն առաքինութեանց տաղ-
նորդ , եւ ամեն ճախողութեան խախու-
սիչ կ'արձանանայ ի մեզ . եւ ի՞նչ զար-
մանք , մայրը կը թողու իւր անդորրը .

թիւնը, կը մոռնայ ամեն ինչ, և կերթայ իւր նորատի որդւոյն ետեւէն, որ զինուոր եղած էր այն ինչ և որ պարծանօք կ'ուզէր յափշտակել յաղթականին դափնիներն, այն որդին որ մայրն միայն տեսաւ իւր քով իւր թըշուառութեան մէջ, իւր վտանգաց՝ վահան, իւր աղետից առջեւ մխիթար, այն որդին երբէք չմոռցաւ այն մայրը, սիրոյ և գորովանաց այն հրեշտակը, որ իւր առաքինութեամբք աստուածուհի մը և իւր մոլութեամբք ճիւղ մը կը ներկայանայ յարատեւ:

Աշխարհ միշտ խնդութեամբ կը տեսնէ մայրական սիրոյ հիանալի ազդեցութեանց արդիւնքը, Հենրիկոս Դ. ին Լուդովիկոս Թ. ի թագաւորութիւնք հզօր ապացոյցներ են այսմ. առանց մայրական սիրոյ և առանց անոր բարոյականին մարդիկ անդունդէն վար գահաձլիւթող ուղիներ են. մայրական սիրոյ մեծութիւնը օգտուածոյ առ մայրն բնծայած մէկ հրճուանք է, իւր ունեցած սիրոյն մէկ մանրանկարն է. այս մեծագէտ կը դիւրացնէ կանացի գոյժն, որ է մարդկութեան դաստիարակութիւնը, այն հաստատուն խորիւսը որուն վրայ ընկերութիւններ պիտի զետեղուին ամբասխնդ, և պիտի յառաջանան անոնք ապահով քայլերով դէպի ստոյգ ապագայ մը:

Եւ սակայն մայրական սէրը պիտի ունենայ իւր արժանաւոր վարձք, և այդ վարձքն է որդւոյ սէրը. այն մեծագոյն անձնանուիրութիւն իբրեւ երկնային պարգեւ կ'ընդունի մանկանց անմեղութիւնը, որ առաւօտու ծագման նման յայծառ է, և ակնակիտ վտակի մը պէս՝ յստակ է. մանուկն այն սիրոյ հնօցէն բորբոքեալ ինք և սիւսն սէր կ'զգայ, այն բռնեմէրը որ մէկ Ենէասի մեծա-

գործութիւններ կատարել, Կրետոսի որդւոյն որդեսիրութիւնն, զի այն որդին որ Սարտիկէի պաշարմանէն յետոյ երբ քաղաքը թշնամոյն մոտնուեցաւ, այն առաքինի որդին, որ հաժը էր մինչեւ այն ատեն, և որու այս բընական թերութեան բժիշկը օգուտ մը չէին կրցած ընել, այն որդին կը պօռայ, և մի սպաններ զԿրետոս, զինուոր, ով ծայր որդիական խանդաղատանայ: Այդ սէր մեծավայելչութիւն մը ունի, որ մեծարանքներ կը հաստէ ընդհանուր մարդկութեան մէջ. սիրոյ ազդեցութեամբ մեծամեծ ներգործութիւններ եղած են, և մայրական սէրը երբէք պատրանք չպիտի կրէ իւր ազդեցութեամբ, երբ ըստ արժանոյն գործէ պարտաւորութիւն և իւր կոչման ծառայէ, ըսկ բնազդմամբ և զիպուածական գործով չէ որ մարդիկ բարի կամ չար ըլլան, այդ մայրութեան կատարելութիւնն է որ պիտի յօրինէ հոգիներն, որ պիտի յորուցանէ սրտերն, և պիտի բորձրացնէ մտքերն. այլ եթէ սէրն վերնայ մայրերէն, յայնժամ դատարարակութիւնը իւր նպատակին չուղղուիր, զի մայրն իւր սիրով պիտի կարենայ ուսուցանել. սիրոյ ուսուցումը կենաց խաղն է, մօրն գիրադանցութիւնը. այն մայր որ այս սէրը կ'զգայ, չէ գաժան իբրեւ վագր, նա հեղահամբոյր ծիծեռ. նակ մ'է որդեգորով: Ո՛ մայր, քաղցր էակ, քու տխրեղծ մանուկդ, ոչ սատախ, այլ քու ստեղծիչ գործվանօքդ պիտի կերպաւորուի, ուրեմն միշտ մայրական սէր:

Եւ ընդ միշտ ըզմայլմամբ կը լեցունք, երբ դարուս մէջ բանաստեղծին, Վ. Հիւկոի ներշնչմամբ կ'ըսենք, ով մօր մը սիրոյն. . . Դատարարտեցէք ամէն ինչ, մերժեցէք ամէն ճշմարտութիւններ, մի

հաւատայք երբէք, սլ եպիկուրեան ա-
յանդաւորք, այլ մի ժխտէք մօր մը սի-
րոյն գերազանցութիւնը. այդ սէրը պի-
տի տեսնենք անմահ՝ մտրդէպին կա-
րողութեանց մէջ, յաղթական՝ աշխար-
հի պատերազմական խառնուրդին մէջ,
և խրախուսիչ՝ դժոխքներ աղետից մէջ:
Այդ սէրը՝ ձեռնառու դատարարակու-
թեան, ազգաց վերանորոգութեան գոր-
ծը կը դիւրացնէ, և այդու՝ արդի ապա-
կանեալ բնկերութեանց աւերմունքը պի-
տի նորոգէ:

Թող մայրերն Մերովպեայ նման,
զոր Վուլգէո մայրական սիրոյ օրինակ
ընծայելով, իւր թատերական քերթու-
ածոց հրաշակերտն է յարգարած, Մե-
րովպեայ նման գորովալից սիրտ մը կրեն
յինքեանս, և ամէն բաներէ աւելի ի-
րենց որդին նախընտրեն, կամ աւելի Տի-
րամօր նման խնդրեն արտասուախառն
խնդիւ իրենց որդին, մտածելով թէ ի-
րենց որդւոց համար եղած հառաչանք-
ները աւելի հեշտ են, և կաթած ար-
տասունքները՝ սխախտական . . .

(Շարունակել)

ՋԱՄԱՅՐ

ԱՌՏՆԻՆ

ՅԵՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ (*)

ԱԶԱՏ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՏԻԿԻՆ ԷՕԺԷՆԻ ԻԲՈՒ ԳՈՐԾԷՆ

ԴԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՍԱՀՄԱՆ ԱՌ ՏՆԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ. — ՄԿՁՐՈՒՆԻ
ԴԱՅՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ Ի ՄԱՍԻՆ ԿԱՌԱՎՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՆ ԵՒ
ԸՆՏԱՆԵԱՆ. — ՇԵՄԱԿՏ ԵՒ ՍՈՒՑ ԳԻՏՈՒՆԻ

—

Առանին անտեսութեան ուսումը
մեզ գտած է, նոր ատեններս, մի

(*) Ազգային գրադիտուհիներէն Ազնուազնայ
Թրխորդ մը՝ մի պերճախօս նամակաւ մեզ կը

քանի շագային վարժարանաց ծրագրին
մէջ: Այս ներածումն գովէի է, բայց
այն ատեն միայն պիտի ունենայ իւր
օգտակար արդիւնքն, երբ ամբողջ հայ
երիտասարդուհեաց ուսման մի կարե-
ւոր մասն կազմէ:

Այս ուսումն, իւր ամենապարզ
փիճակին վերածուելով, տան գործերը
կանոնաւորութեամբ և անտեսագիտու-
թեամբ կառավարելու արուեստն է:
Բայց եթէ նկատեմք զայն իւր մի դի-
տուիւնն՝ որ իւր մէջ կը պարունակէ
կնոջ ամեն պարսեւին, այն ատեն
յարմարագէտ կը միանայ դպրոցական
ծրագրաց՝ նպատակ ունենալով զօրա-
յընել կնոջ բարոյական դատարարակու-
թիւնն, բարձրացնելով նորա իմացակա-
նութեան մակարդակը: Ուրեմն առող-
նին անտեսութիւնն՝ ժամակը, որակը և է-
նց-իշխ-իշխ բարւոք գործածելու ար-
ուեստն է:

Մարդ գիւրտը կը վարժուի չոպըս-
թեան, ինչպէս անտեսագիտութեան.
ուրեմն անհրաժեշտ է աղէկ սորվեցնել
ստակին արժէքը և գործածութիւնը:

Թող մայր մը չվախայ թէ իւր
ողջիկը ազահ կը լինի. ազահութիւնը
այս դարու միջոցութիւնը չէ: Ընդհանրա-
պէս շուայլութիւնը անոր տեղը կը բռն-
նէ:

Պէտքերն այնքան բազմապատկեց
հարատարութիւնը այնքան նրբացած է,

յանձնարարէ իւր աշակերտուհւոյն սոյն գրուած-
քը Հանդիսիւ մէջ հրատարակելու. սիրով կը
կատարենք սոյն յանձնարարութիւն, և բոտ-
ակնկալեաց նոյն Ազն. գրադիտուհւոյն կը յա-
սանք առ դէին ԴՊԵՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ծառայութիւն մը
մատուցանել մեր ազնիւ ընթերցողաց, որք այս
մասին արդէն նախնական ճաշակ մը ստացան
մեր նախորդ Ա. և Բ. թիւերով:

որ հաղարեւմէկ հրապուրիչ ձեւերու տակ աւելորդն՝ հարկաւորին երեւոյթը առած է :

Կոռնի պաշտօնն, այս դարուն, աւելի մեծ կարեւորութիւն մը ստացած է. նա միայն կոչուած չէ տան գործերը կառավարելու. ընկերութիւնն հասկըցած է զայս և կը ջանայ պատրաստել զայն ուսմամբ, որպէս զի կարող լինի արժանապէս կատարել իւր իբր քաղաքական և իրր քաղ ունեցած պարտքերը :

Անխոհեմ դատախարակութիւնն յառաջ կը բերէ սնտարժութիւն՝ հաճոյական տաղանդներու մէջ, սնտարժութիւն՝ զորդարանաց մէջ և սնտարժութիւն՝ կրթութեան մէջ : Իսկ լուրջ դատախարակութիւնն իրեն հետեւանք ունի մասնաւոր երջանկութիւն և ընդհանուր յաջողութիւն :

Ճշմարտապէս կրթեալ կին մը կը նուիրէ աշխարհի իւր հաճոյական տաղանդներն, և ամուսնոյն իւր խմաւորուն գործակցութիւնը. նա պարտի իշխել իւր տան մէջ, հան պահպանելով կարգ, տնտեսագիտութիւն և արժանապատուութիւն : Սա այն կինն է որ զիտէ իւր տնական պաշտօնները կատարելով հանդերձ, ի հարկին յարմարիլ աշխարհի պահանջմանց :

Կանանց դատախարակութիւնը արանց դատախարակութիւնէն աւելի կարեւոր է, վասնզի արանց դատախարակութիւնը կանանց գործն է :

Ամեն մեծ մտքեր՝ որք մասնաւորապէս սերտած են մեր ընկերային վիճակին իրական պիտոյքներն՝ հասկացած են թէ յառաջագիտութիւն կարելի չ'է առանց կոռնի. կէտն է որ յառաջգիտութեան ողջ պիտի տարածէ

ընտանեաց, և հետեւապէս ընկերութեան մէջ. Կինն առաջին և բնական ուսուցիչն է. նա կարող է իւր որդւոյն որտիւն մէջ դնել բարի կամ չար սերմեր՝ որք միեւնոյն կերպով կ'աճին. վերջապէս նորա ձեռքն է ազգի մը բաղդը. ուրեմն պէտք է արժանի լինի այս բարձր պաշտօնին : Քանի ցաւալի է մեր ազգին վիճակը, ուր այնքան հաղուագիւտ են կիսեր՝ որք գիտնան իրենց այս բարձր և փափուկ պաշտօնը. երոյն թէ նոր սերունդը բարւոք կրթութեամբ զարգացած՝ լեցնէր այս մեծ պակտան և ունենայինք շատ մը ճշմարիտ հայ մարեր՝ որ գիտնային կրթել իրենց զաւակունքն : Բայց այդ պահատիւնը պէտք չէ միայն իգական սեռին վերադրել. այդ յանդանքն աւելի արանց վրայ կը ծանրանայ, որք անվոյթ կը դանուին կրթել զանոնք, յերկով ստանարդ նախագաշարման վրայ թէ կանայք կրթուելով պիտի անտրդեն իրենց տնական զբաղումներն : Գիշ կրթեալ կինն է որ կ'արհամարհէ այդ զբաղումներ իրր անարժան իրեն. իսկ ճշմարտապէս կրթեալ կինն նուիրակուն կը համարի զանոնք :

Հաստատուն և կատարեալ կրթութիւն մը անհրաժեշտ է կանանց բարոյական զարգացման, ընտանիքի և ընկերութեան մէջ իրենց ունեցած գործակցութեան համար :

Ոչ զօրութիւն, ոչ արդարութիւն, ոչ բարեխառնութիւն սեռ ունին :

Իւր որդին զիեցնող և անոր սրնարքն հսկող կոռնի պէտք է այնքան քաջութիւն և արթնութիւն որքան այն զինուորին՝ որ կը հսկէ քաղաքի մը պահպանութեան վրայ :

Տնական գործոց կառավարութեան

համար պէտք է արգարութեան, կանխատեսութեան և որոշման այն միեւնոյն յատկութիւններն, որքան պէտք են քաղաքական գործոց կառավարութեան համար:

Կնոջ ծանօթութեանց շրջանակը մեծցնելով է որ սա կարող պիտի լինի հասկնալ իւր պարտքերն և իւր աշխատակցութիւնն նուիրել ընկերութեան:

Պէտք է որ կինն պատրաստ լինի աւելն բաժնի. միշտ աշխատելու է իրեն և մանաւանդ ուրիշներուն համար. նա իւր ընտանիքին առօրեայ բժիշկն, համարակալն, մատախարարն են. պիտի լինի վերջապէս կինն ընտանեկան յարկին թաղուհին է. նա կարող է, եթէ կամի, այդ փոքր պետութիւնը բարւոք վիճակի մը մէջ դնել:

Բայց այս ամենը իւր պարտուց մի մասն միայն կը կազմեն. կինն միայն չորհրդալի տաղանդներ չպիտի ուսանայ. նա պարտի ունենալ նաեւ այն առաքինութիւններն՝ որ կատարեալ կնոջ իտէալն կը կազմեն. նա պարտի միշտ զբաղած ըլլալ իւր շուրջն՝ ամեն ինչ զեղեցիկացնելու, կատարելագործելու, իւր ժամերը լսողագոյն կերպով գործածելու և իւր ընտանիքին պիւտճէն հաւտարակշռելու՝ ծախքերը եկամուտներուն հետ համեմատելով:

Կինն իւր բազմն չպատրաստեր, այլ զայն կը կրէ. ուրեմն պէտք է որ նա պատրաստ լինի ամեն վիճակի. թե՛ ուսանի հարուստ լինել առանց դպցի և աղքատ առանց նուստուութեան. ահա կնոջ պարտքերն՝ զորս կատարելու համար անհրաժեշտ է որ նա ընդունի մի լուրջ և զօրաւոր դատարարականութիւն:

Իմացականութեան մշակութիւնը,

ինչպէս ազնուապետական դասուն, նոյնպէս հարկաւոր է գեղջկականին. ահա ասով է որ արդի ընկերութեան մէթոտներն կը տարբերին նախկին ընկերութեան մէթոտներէն՝ որք անգործագրելի են այժմ, վասնզի միայն ազնուականաց կը վերապահեն բարձրագոյն ուսումն և տաղանդներ:

Գրական և գիտական ուսումներն և գեղարուեստներն ապրուստի միջոցներ կ'ընձեռեն տղքատ երիտասարդուհեաց, իսկ ազնուական երիտասարդուհեաց՝ չքուններու օգնելու միջոցներ:

Եւրոպայի կրթեալ կանայք իրենց ուսումն և տաղանդներն միանգամայն սորոմատիրութեան դարձիք կ'ընեն:

Շատ աղքատիկ դպրոցներու մէջ ազնուական կիներն են որ կը դատաստանեն անձնուիրտար, մինչդեռ հայ կիներն չեն հաճիր դռնէ այցելել աղքատ յին վարժարաններն՝ ուր կը կրթուին իւրեանց զուակուռք:

Դատարարականութիւնն և կրթութիւնն իւրեանց ներգործութիւնն կ'ունենան նաեւ ամբողջ ընկերութեան և ազգաց վրայ: Դատարարականութեան և կրթութեան պակտան է, որ յառաջ կը բերէ այն դատարկագործներու և մուրացիկներու խումբն որք երկնաւաք պատիժն են ազգաց և ընկերութեան:

Դատարարականութիւնն, տաղանդներն և առաքինութիւններն են, որ ազգն կամ ընկերութիւնն կը բարձրացնեն, իսկ դատարարականութեան պակասը, ագիտութիւնը և մեղութիւններն են ազգի մը կործանման պատճառները:

Առանձն անտեսութիւնն նոյն բանն է ընտանիքի կառավարութեան համար. ինչ որ է քաղաքական անտեսութիւն. ժողովրդոց կառավարութեան համար:

Տնական խնամքները և ամեն կա-
ռավորութիւնը ամենախորին նկատա-
ւութեանց արժանի են :

Ամեն բանէ առաջ պէտք է հա-
մոզուիլ թէ՛ այն ամեն գիտութիւններն
որ երկուստարգուհեաց ուսման ծրագ-
րին մէջ կը գտնուին , հարկաւոր են նո-
ցա , իրենց պարտուց կատարման և ըն-
տանիքի ու ընկերութեան մէջ իրենց
ունեցած ազդեցութեան համար :

Մեծ սխալ մ'է կարծել թէ մտա-
յին աշխատութիւնք արդեւք կը լինին
կնոջ իւր ընտանեկան պարտուց կա-
տարման : Նախապաշարեալ մտքեր կը
կարծեն թէ՛ իմացականութեան մշակու-
թիւնը՝ իրեն հետեւութիւն պիտի ունե-
նայ իմաստակութիւն և սնապարծու-
թիւն :

Ուսեսալ կիներն իմաստակներ չեն
երբէք , նոքա անուս կիներէ շատ ա-
ւելի լաւ կը կատարեն իւրեանց տնա-
կան պարտքերն :

Վեհ կերպարանք , գեղեցիկ ձեւեր
և զուարթ միտք մը որ շատ լաւ կը
յարմարին իրական կրթութեան , ծաղ-
րելի կը լինին իմաստակ կանանց վրայ՝
որք միայն սնկատար ուսում մ'առած
են առանց հասկցած լինելու ուսման
նպատակը և կը կարծեն ունենալ ամեն
արժանիք՝ վասնզի ունին ամեն յաւակ-
նութիւն :

Չէ թէ բառից գիտութիւնն այլ
կենաց գիտութիւնն պէտք է ուսանիլ :

Կատարեալ կիներն պարտի ունենալ
նկարագրի հեղութիւն , խոհականութիւն
և կարգասիրութիւն՝ որով նա սիրելի կը
լինին ամենուն , մինչև իսկ անոնց՝ ու-
րոց կը հրամայէ . վասնզի դիտէ չհրա-
մայել ինչ որ անկարելի է . նա պարտի
համեստ լինիլ խօսակցութեան մէջ և

միայն պէտք եղածը խօսիլ :

Կիներն այսպիսի կատարելութեան
հասնելու համար պարտի իւր բոլոր ըն-
դունած ծանօթութիւնները ձուլել այն
գիտութեան հետ՝ որուն հարկատու են
միւս բոլոր գիտութիւնք , այս գիտու-
թիւնն առանին տնտեսութիւնն է որ
մանաւանդ նպատակ ունի լրացնել այն
լուրջ կրթութիւնն՝ զոր դպրոցական
չըջանին մէջ երկուստարգուհիք պարտին
ընդունել : Ուստի առանին տնտեսու-
թիւնը պիտի խօսի խառնակ վերայ՝ որ
այնքան շուտ կը փոխի , ինչպէս ինչ-
վերայ՝ որոյ մշակութիւնն այնքան խը-
նամք կը պահանջէ և որով վերայ՝ զոր
այնքան դժուար է ստանալն և մօնա-
ւանդ պահելն :

(Շարունակելի)
Գ. Գ.

ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽԱՆՏԻԿ ԱՌՏԵՐ — ՄԱՍԻՐՈՐՈՒՆ ՆԱԽԱՊԱՇԱԽՄՈՒՄԵՐԸ —
ԱՌՈՂՋԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ ՏՂԱՅՈՑ — ԹԻ ԻՆՉՊԵՍ ԶԵՐՈՒ ԿԸ ՊԱՆ-
ՈՒՆ Ի ՇԵՋԱՌԱԿԱՆ ՀԻՄԱՆԳՈՒԹԵԱՆՑ — ԲԱՆ ՊԵՏՈՒՆԱՆՈՂ
ՊԱՌԱՆԻՔԻ ՍՈՎՈՐԵԹԻՒՆԸ — ՆԵՄԱՆԻՐ ԽՈՍՏԵՐ ԱՌՈՂՋԱ-
ՐԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Եղանակիւ մէջ տիրող հիւանդու-
թիւն մը , կարմրուկ (ԲԵՂԱՆ , սքարլաթին)
պատճառ տուաւ ինձ երկու խօսք ընե-
լու փոխանցիկ ակտերու մասին մայրե-
րու : Նախապաշարմանց վրայ , Շարթմ մը
առաջ տառնամեայ աղայ մը տեսած էի ,
որ կարմրուկ ըլլալով , ի սկզբանէ բժշ-
կական խնամնց յանձնուած էր և կո-
տարելապէս առողջացած : Եթէն օր ետ-
քը , հայր մը , ընկերացած իւր փոքրիկ
մանջով , եկաւ ինձ պատմելու որ շտը-
թուն մէջ երկու զաւակ վրայէ վրայ
զոհ տուած էր այն հիւանդութեան
համար՝ որուն իւր քովի մանչն ալ են :

թակայ լինելով, իմիասին բերած էր խորհուրդ հարցանելու: Քննելով փոքրիկ հիւանդը տեսայ որ կարմուռ էր գած է: Հարցուցի թէ ինչպէս մեռած էին իւր երկու զաւակունք՝ որոնց համար աղի արտասունք կը թափէր դեռ խեղճ հայրը: Սա պատասխանեց թէ, բոլորովին դուրի բժշկական խնամքէ նուաքա զոհ էին գնացած մայրենի նախապաշարմանց: Հայրը ի սկզբանէ ուղած էր բժիշկ բերել տալ, մինչդեռ մայրը, օրդեսպան մայրը — եթէ կարելի է այդպէս կոչել զնա — բացարձակապէս դէմ կեցած էր անոր: առարկելով միշտ, ըստ կանացի մտայ, թէ՛ այդ հիւանդութեանց դեղ չըլլար: Ահ, օրչափ շատ եւ մեր մէջ այդպիսի տղէտ մայրեր՝ որք ահամայ դահիճ կը հանդիսանան իւրեանց գրեական: — Եւ հէք փոքրիկ հիւանդներ, բանտարկուած մի ժանտահատ սենեկի մը մէջ, (որովհետեւ, ըստ վաղեմի թիւր կարծեաց, դուռը պատուհանը բանալու չէ որ պող չտունէ) տոչորալէզ կը հիւծին հիւանդութեան հնոցադոյն ջերմութեան մէջ, և կը վճարեն իրենց վերջին շունջը ամեն տեսակ զտրութեանց մէջ: Ահաւասիկ այն վախճանը ուր կը տանի մարդ ազիտութիւնը մեր մէջ:

Ուստի, այս նախապաշարմանց առջեւը սունելու համար, շատ աղէկ կ'ըլլայ որ մեր գաղտնիներուն մէջ, մասնագէտ բժիշկներու միջոցաւ, առողջաբանութեան այս հիւղը դաս արուի նորատի օրիորդաց՝ որք ապագայ մայրեր պիտի լինին:

★ ★

Աթենացի բժիշկ մը, Տաքթ. Ջիննիս, տղայից մեռելութեան վրայ քննութիւն մը ընելով, գտեր է որ, շնչա-

ռական գործարանաց հիւանդութեանց զոհ գնացող տղայք, հարիւրին յիսուն ֆանէլա չհագնելէն կը մեռնին:

Յիշեալ բժիշկը, 1869 էն մինչեւ 1882 հետազոտութիւններ ընելով այդ մասին, յանդեր է վերայիշեալ հետեւութեան: Վասն որոյ խտիւ կը յանձնարարուի ֆանէլայի ընդհանրացումը ընտանեաց մէջ:

Բաց յայտնէ, Տաքթ. Ջիննիս, շնչառական գործարանաց հիւանդութիւններէ զեղծ պահելու համար, հետեւեալ միջոցները կը յանձնարարէ մանաւանդ գործաւոր ընտանեաց:

1. Ձմեռուան եղանակին, Մարտ և Ապրիլ ամիսներուն, երրորդ ամիսէն առաջ տղայքը բաց օդին հանելու չէ (1):

2. Գարունը գարուն պէս, տղայքը իրենց հաստ զգեստներէն մերկանալու չէ, այլ կամայ կամայ և օդին նայելով հանելու է: Քանզի գարունը թէեւ առերեւոյթ մեղմութիւն մ'ունի, բայց շատ վնասակար է, անոր համար որ շատ շուտ կը փոխուի օդը այս եղանակին մէջ:

3. Երբէք, մանաւանդ քունէն արթնցած ժամանակը, տղայն օդի հասանքի (հարմար) վրայ գնելու չէ:

4. Պլաիկ կառքերու վրայ նստեցունելով պատմները գարնան և ձմերուկ եղանակներուն մէջ շատ վնասակար սովորութիւն մ'է:

5. Հազ ըլլալուն պէս, կը խրատենք մայրերուն որ սունէն դուրս չհանեն

(1) Մեր երկրին մէջ սովորութիւն մը կայ ըստ որում ծննդաբերութենէ քսուստուն օր ետքը միայն մայրը դուրս կ'ելլայ եկեղեցի երթալու և օրհնուելու համար: Այդ սովորութիւնը շատ օգտակար և առողջութեան յարմար է:

աղղայրը :

Ե. եթէ ջերմութիւն ալ գայ հա-
զին վրայ, աշխարհը բժիշկ մը կանչե-
լու է :

Լաւ իմիտ առէք, որդեսեր մայ-
րեր, Աթենացի բժիշկին այդ խմտտուն
խրատները՝ որք երկու ամաց փորձա-
ռութեան արդիւնք են, և փութացէք
ճշտիւ գործադրելու զանոնք :

* *

Բաց պատուհանով պառկելը աղէկ
է. ահա հարցում մը՝ որուն վրայ ա-
մեն մարդ կը խնդայ : Պատուհանը եր-
բէք կը բացուի, ո՞վ չգիտեր որ փառա-
կար է : — Բայց ես կըսեմ որ չէ : — Բայց
չե՞ս վախճար որ աչքդ կոյր կ'ըլլայ — Ե՛յ,
չէ : — Այդպիսի մի վտանգ երեւեակական
է, մինչդեռ սա իրողութիւն է որ, օրուան
քսաներորդ ժամերուն կէսը, անցունել
մի սենեակի մէջ՝ որուն օդը, ախտա-
ծին առանիկներով լի, կը թունաւորէ
մեր թոքը, մեծապէս վնասակար է ա-
ռողջութեան :

Ինչու, առաւօտ մը, անկողնայ
սենեակ մը մանաւան, զգուելի հոտ մը
առնելով, չես ուզեր ներս մտնել և կ'ը-
ռես : Երարեկամ, կ'ազաչեմ, նախ սա
պատուհանդ բաց, և ապա խօսիւք :
Ուրեմն ինչպէս կ'ուզես որ, այն սենե-
ակին մէջ՝ յորում դու երկու վայր-
կեան չես կրնար մնալ առանց զգուանք
զգալու, տաններկա ժամ մնայ այն
անձը՝ որ հոն կը պառկի : Այն հոտը
զոր կառնենք սենեակէն ներս մտնելով,
արդիւնք է մարգուտ արտաշնչութեամբ
գուրս հանած օդին, շունչին : Ռուսա՞
որ թէ եւ բժիշկ չէր, կ'ըսէր. « Մար-
դուն շունչը մահացու է իւր նմանեաց
համար : » Այս ճշմարտութիւնը, ափսոս
որ, կորսուած է մեր արդի ընկերու-

թեան մէջ. և անոր յաջորդած է, այն
կամ այն մարդուն խօսքին անտարով, պա-
տուհան, դուռ սերտիւ գոցելու սովա-
րութիւնը՝ որ, յանգէտս մեր, կը խան-
գարէ և կը քանդէ առողջութեան հի-
մունքը :

Չհասկնաւ այս ըսածներէն, ընթեր-
ցող բարեկամս, որ քեզ պատուիրեմ՝
« Բաց պատուհանդ, գիմացէն ալ ուրիշ
պատուհան մը կամ դուռ մը և աղէկ մը
« օդի հոտանքին » վրայ պառկէ : » — Ո՛չ
ընդհակառակն, ո՛րչափ հնար է, զգու-
շացիլ հոտանքէ, նայէ որ սենեակդ օդը
փոխելու համար անփնտռ ելք մը բանաս.
և այս ալ ըստ եղանակին. օրինակի հա-
մար, ճմեռուան սաստիկութեամբ ժամա-
նակ ալ պատուհան չես կրնար բանալ,
այլ այն տանն դուռը կէս մը բանալով
կը բաւականանաս : Գերմանացի բժիշկ մը
կ'ըսէ. « վախճի՛ր սերտիւ գոցուած սենեակի
մը օդը շնչելէ, քան թէ գիշերուան գուրսի
օդը՝ որ, ըստ Սօնտերէկէի տառաջարու-
նի, աւելի պտղ է և նուազ չա՞նկ կը պա-
րունակէ, բայց շատ անգամ աւելի մո-
քուր է քան ցերեկուան օդը : »

* *

Առողջարանութիւնը, կըսէ Տօքթ.
Քառզէլլա, գիտութիւն մ'է որ մեզ կը
ստրկեցունէ զեղծում չընել և ոչ մէկ
բանի մէջ, մինչեւ իսկ աղէկ բաներու մէջ :

* *

Կուգե՞ս երկար ապրիլ, կ'ըսէ Տօքթ.
Վիթքովսքի. աղէկ ստամոքս մը և գէշ
սիրտ մը ունեցիր :

* *

Մագդիմ Քան կ'ըսէ հեղհօրէն. Նե-
տիք (ծխախոտին ազդեցիկ մասը) այն-
չափ քիչ կը մոնայ մեր ներքը որ խօսիլն
ալ աւելորդ է : Ոմանք կը ծխեն. այլք

քիթերնին կը քաշեն . միւսք կը թքեն
և ոչ ոք կը մեռնի :

Մայրենի ծոցին մէջ . կ'ըսէ Տոքթ.
Բիչարտարն , պէտք է դանկ իւր սրբանը
առաջնութեան գիտութիւնը :

Ռ. ՌՕՊԵՆՍՕՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Թ Ր Ա Խ Օ Մ Ա ԿԱՄ ՊԱՇԼԸՔ

Բաւական տարիներէ հետէ , ա.
մուսնութեանց առթիւ Բրեթան կամ պաշ-
տէր անուն անուան առեւտուր մը մեր
Ողբին մէջ սկսելով հետզհետէ բնա-
հանրաճառն համար , անոր պատճառ-
ները պարզեցնել և անկէ յառաջացած վը-
նասները նկարագրելէ առաջ , կ'պարտա-
ւորվիք կանխաւ ամուսնութեան և անոր
պայմանաց վերայ մի քանի խօսք բնել :

Ոչ քրիստոնեայ ազգեր , Ամուսնու-
թիւնը միայն քաղաքական կամ ընկե-
րական կապ մը լինել կ'համարին . այլ
սակայն Քրիստոնէական Կրօնը սրբազոր-
ծելով զայն ի թիւս եկեղեցւոյ Ս. խոր-
հրդոց անցուց , և որով ամուսնութեան
մեծութիւնը , վեհութիւնը ու սրբու-
թիւնը մեզ սովորեցուց :

Սուրբ գիրքը ՄԵԾ ԽՈՐՀՈՒՐԴ կան-
ուանէ ամուսնութիւնը . և ո՞վ իրաւունք
չտար իմա , երբ անոնք թէ տիեզերաց
Արարիչը՝ մարդոցն ընկեր մը ունենալու
պէտքը զգարով կտանձէ զկինն յնդեմ
և կուտայ օգնական մարդոցն :

Նոյն վայրկենին , այն երկու արա-
քածոց որտեքն ի մի կը ձուլին , սէրը
ճնունդ կառնու : և Աստուած անոնե-
րով զայս սուրբ միութիւն , կօրհնէ Ա-

ՃՅԵՒՔ ԵՒ ԲԱՁՄԱՑԱՐՈՒՔ բռնելով՝ ուսկից
սկիզբ կառնու մարդկային ընկերական
փրճակ՝ մարմնութեան Նրախաին մէջ :

Յաւիտենական Աստուծոյն այս օրհ-
նութեան խորհուրդն է ՊԱՍԿԸ , որ կը
կապէ անլուծելի կերպիւ երկու սիրտեր ,
երբ երկուստեք ազատ հաճութեամբ
կուգան ընդունել զայն :

Քրիստոնէական Կրօնը , պսակ մը
վաւերական և օրինաւոր համարելու հա-
մար , իմէջ այլոց ունի և ուս ամենակա-
րեւոր պայմանը . այն է՝ պղծ և աղէկ
աշխարհայեանն առնուլ կանխա :

Այս հաճութիւնը երկուստեք ապէ-
տաքը , նոյնը հրապարակաւ կը յայտա-
բարեն նաեւ ի ժամ պսակին առաջի վը-
կայից , երբ Քահանային հարցման ի պա-
տասխան թէ՛ փեսայն և թէ՛ հարսն կը
խոստանան աշխարհի ամեն հաւանական խա-
ղալեանց թշ անդրդուել փոխանց օրէն :

Արդ , կտենտուի յայտնապէս թէ
Քրիստոնէական Կրօնը ամուսնանալ եկող
Քրիստոսաբոլէն և Սրիտոլէն կ'որհանջէ
իւրեանց ազատ հաճութիւնը , և յիմա
միմեանց հաւատարիմ մնալու և իրարու
օգնելու ռիստն ու դաշինքը : Բայց յայս-
ցանէ և ոչինչ :

Այս ուխտին քանի հաւատարիմ
մնային մարդիկ , այնքան ատեն կրցան
իմանալ ամուսնութեան քաղցրութիւնը ,
վայելելով ընտանեկան սուրբ յարկին
ներքեւ անդորր և խաղաղ կեանք մը ,
և առ իրեարս ունեցած սիրոյն , հետե-
ւորաւ և ներգաշնուկութեան շնորհիւ
ամէն ձախող պարագայից մէջ տակաւին
կարողացան մխիթարուիլ դիտար քաջա-
լերելով և միմեանց օգնելով :

Ամուսնութիւնը իր քաղցրութեան
նշանակութիւնը կորսնցնել և իւր սուրբ
նպատակէն հեռանալ օկաւ այն օրէն ,

յորում երիտասարդք և օրիորդք փոխան իրենց սրտերով մէկզմէկ օժտելու և միմեանց օգնելու դաշտմբ իրարու հետ կապուելու, սկսան մէկզմէկէ ըստանալիք դրամին կամ այլ ինչին քանակութիւնը որոշել, սահմանել, կամ լաւ ևս սակարկել. այն օրէն ամուսնացելոց համար Արարչին օրհնութիւնը անիծից փոխուեցաւ կարծես, խաղաղ կենաց կազ և կոխ յաջորդեց, և ընտանեկան պաշտելի յարկը որ առաջ Եղեմական դրամարը կը պատկերացընէր, այժմ գծախոց կերպարան առաւ:

Եւ ինչ է այս ամենուն պատճառ. — վասնզի ամուսնացողք չեն որոնք սբարի և հոգւոյ տգնաութիւն, այլ կը պահանջեն Բրեւոյ կամ Դաւաթ առաւելութիւն:

Թրեւման Կ. Պօլսոյ և Եւրոպական Տաճկաստանի մի քանի քաղաքաց մէջ կը պահանջեն և կուռնեն երիտասարդք, մինչդեռ ընդհանուր Ասիոյ գաւառներու մէջ Դաւաթ կը պահանջեն և կառնեն օրիորդաց ծնողք, իրենց փեսացուներէն:

Թրեւման լինի կամ Դաւաթ, մեր Աղգին համար անժանօթ էր մինչեւ մեր օրերը. սակայն ինձ երեւի թէ, ինչպէս սովոր եմք միշտ ուրիշ աղգաց աստփնայութեանց հետեւելու անփոյթ մնալով՝ միայն մոլութիւննին օրինակելու, ի Պօլսոյ Բրեւոյ Յոյներէն և ի Ասիոյ մէջ Դաւաթ Բրդ երէն սովորեցանք, այս մասին զանոնք դերողանցելու մրցում մ'ալ ունենալով:

Ինձ համար Բրեւոյ կամ Դաւաթ մի և նոյն բանն է, երկուքն ալ անշահ և անճաշ պահանջումներ. զի եթէ առաջինը աղղկանց կողմին կը փնտէ, երկրորդն ալ տղայոց, և երկուքը մէ-

կէն ամուսնութիւնները դժուարացնելու, կամ, ուրիշ բառով, անկարելի ընելու պատճառներ դարձած են այսօր:

Շատերը այն աղղաղեալ առեւտուրին հեղինակ երիտասարդները կը համարին, սակայն ես կըրեմ թէ աւելի օրիորդները եղած են պատճառ, իրենց մէ օր աւուր խոտիւ եղած այս պահանջման:

Երիտասարդ մը որ կորոչէ ամուսնանալ՝ անշուշտ կը մտածէ, կը կշռէ իւր ոյժը, ու կը ըննէ ապրուստի միջոցները՝ թէպէտ և համազուի սլ իւր ամուսնութենէն ծագած բոլոր բովանդակ պարտաւորութիւնները անթերի, բայց համեստ առիճանաւ մը կատարելու համար հաստատուն վիճակի մը մէջ գտնուելու, տակաւին հաշիւմը ունի իւր առջեւը, վասն զի պիտի ընկերանայ օրիորդի մը հետ, որ պիտի պահանջէ մէն մի լուսնոյ շրջանին մի նոր հագուստ, մի նոր դրամարկ, տարւոյն ամէն եղանակին համաճայն պիտի ուզէ զրօնաւոր, փայլուն և զարդ տրուի կահ կորստիք պիտի խնդրէ, տաւանց դաշնակի տուն մը նըստելը իրեն անպատուութիւն պիտի համարէ, մէկ խօսքով այնքան անպէտ և անհեթեթ բաներ պիտի պահանջէ, որոնց ծախուցք համեմատ համար, երիտասարդը կը պարտաւորի օրիորդէն կանխով՝ չարչարանօք՝ մանաւանդ ներկայ դրամական տագնապալից ժամանակին մէջ՝ ջճեաք բերած իւր նիւթական համեստ կարողութիւնը ամուսնութեան առաջին մի քանի ամիսներուն մէջ սպառուել:

Մի և նոյնն է Դաւաթն ալ ի պատուոյն, զի եթէ աղուն կողմնէն աւելորդ և անտեղի ծախուց պատճառ չըլլան աղ-

Ջրկոնց ծնողաց, նաքա եւ նոյն պահանջումները չեն ընել տղայոց կողմէն:

Արդ՝ ո՞վ է մեղաւորը, երիտասարդք որ թրախօմայ կուզեն, թէ չէ որիորդք որք բաղմնապահանջ են և միանգամայն խոտապահանջք:

(Եւրոպայէն)

ԴԵՐԵՆԻԿ

ՃԻՉՈՒԻԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Յայտ է թէ ամէն ազգ իւր դատաւարակութեան համար յատուկ դրութիւն մը ունի, որ ընդ միշտ իրեն կը վերապահէ, և չուզեր որ այս մասին օտարը միջամտէ. միայն ազգային դատաւարակութեան ամէն ոք կը զստահի յոյժ իրաւամբ և անկէ յառաջ եկած կամ գալիք օգուտները կը թուէ. դատաւարակութեան առաւելութիւնները ազգային ազդիւրէ մեզ կուգան և ազգային ջանքերն կը նուիրազարծեն մանկանց ապագային:

Ուրեմն ազգային դատաւարակութիւնը գերիշխանութիւն ունի մեր կրթական գրութեանց մէջ, ինպատու մեր կայութեան, աշխարհի և Եւրոպայի կրկին տեսութեամբ, զի առաջինն (աշխարհի) նըպատակ ունի լեզուն և ազգ. պատմութիւնը զարդացնել մանկութեան մէջ և թէ ասոնք միտի յօդակապ կըլլան ազգային քայքայեալ վիճակին. իսկ երկրորդն (Եւրոպայէն) կրօնական գիտելիքներ և այլ բարոյական սկզբունքներ կուանդէ նոր սերնդեան. այս երկուքն ի միասին ստոյգ դատաւարակութեան խաղիսններն են, որոց վրայ կը բարձրանայ կրթական չէնքն. և թէ այդ խաղիսններն ամուր ըլլան, դատաւարակութիւնը իւր պարտքը կատարած կըլլայ:

որով կը ծնանի ներկային սփոփանքը և ապագային մեծ մեծ յոյսերը:

Արդ յոյժ պարզ է մեզ համար ազգային դատաւարակութեան օգուտը հասկընալ, և շատ հեռու է մեր նպատակէն օտար ձեռքերու յանձնել այդ օգուտը հայթայթելու սուտ հաճոյքով. այդ օգուտը, ոչ իրեն և նախապաշարեալ ոք կը յոյտարարեմ թէ՛ երբէք չպիտի կրնայ արտագրել դատաւարակութիւնը, երբ չըլլայ այն ազգայնոյն մենաշնորհն:

Այս խորհրդածութեամբք կը լեցունիք, երբ կը նկատենք ի Պոլիս և այլուր ճիզութեան ձգտումները, որոնք ազգային դատաւարակութիւնը ձաղկել կուտանան և որ արդէն մեծ շահատակութիւններ կընեն. Ազգին ողջամիտ մասը գիտէ արդէն թէ այդ շարժմանց հեղինակները քանի քանի լուսուորեալ երկիրներէ հալածուած են, իրենց դադունի մեքենայութեանց համար. քանի տխուր պատերազմներ մղած են իրենց նպատակները հատատելու համար. քանի հաւատարմութեան բեմեր բարձրացուցած են աշխարհի առջեւ ի նախապինս քրիստոնէութեան. սակայն հուսկ ուրեմն իրենց տարագրութիւնը ի Պոլիս ազատութիւնը կը գտնէ, և Գաղիոյ այդ փառապանծ աքսորականները հանգիստ կը գտնեն ահա հոս, արեւելեան հիւրասիրութեան շնորհիւ. դժբաղդ արեւելցիք, որք ի վաղուց ուսած են իրենց հիւրերը մեծարանօք ընդունիլ, այժմ եւս կը յարգեն իրենց վաղեմի սովորութիւնները, չղիտնալով գէթ փոխարար իրենց հիւրերուն ողին, չուսումնասիրելով նոցա կոչումը և տուած զգացումները: Մասնաւորապէս մենք հոյքս մեր պարզմտութեամբ կը խոր-

ուրինք յանհունս և իբրեւ հրեշտակ կը նկատենք Լոյսլոյի այդ բոլորամուէր աշակերտները, որոնք աշխատի դառնութիւններ ունին մեզ համար և որոց ի սէր կը տուժենք մենք առատ առատ, և սակայն առածի կարգ անցած է մեր միամտութիւնը, այդ սեւեռի արարածոց կը յանձնենք մեր մատաղ մանուկները, նոքա որք յոյսն են ազգին և ուրախութիւն մեր. այդ հրեշտականման մանկան կը խամբի ճիգութեան դառըն շնչով, անոր հետ նաեւ ազգին յոյսը և մեր ուրախութիւնը . . .

Մեծ կըլլայ մեր դարմանքը, երբ կը տեսնենք փափուկ Հայ օրիորդներ, որք կը յանձնուին նոյնպէս ճիգութեան դատապարտելի կրթութեան, զուրկ ազգային կրթութենէ՝ դո՛հ կըլլան այդ կարգի օրիորդաց ծնողք իրենց զաւկաց ընդունաբնութեամբը. թէ ի՞նչ բանի պիտի ծառայէ այդ ընդունաբնութիւնը, առանց ուրիշ առաւելութեան մը, կը տկարանանք հասկնալ, սակայն լիովին կզգանք թէ ի՞նչ վնասներ կը ծագին անոր, ի՞նչ կործանարար բաներ կը սարգին ի մեզ, ազգային կրթութեան ոգին շատերու անծանօթ մնալովն:

Կը յիշուի թէ անցեալ տարի երբ լուեկցաւ ճիգութեան շարժումն ի Տըրտայիցն, Տեաքք Բ. Քէչեան և Գրասէր Ասում գլխաւորապէս ամենայն ստատիւթեամբ բողոքեցին իրենց ազգու գրուածներով, և ցուցին նոյա ազգայնաւ ստակալի ճգտումները, յայտնելով միանգամայն թէ անոնք քաղաքակրթութեան եւս թշնամիներ են, ուստի ամէն օսմանցի պարտաւոր էր զգուշանալ անոնց ընթացքէն. այլ մ'որ ճիգութիւն մայրաքաղաքիս քանի մը արուարձաններուն մէջ հաստատուած են,

մեր պարտքն է այն հրապարակային յայտնութեանց կարեւորութիւնը գնահատել, և մեր ազգային կացութիւնը՝ որ քնդ միշտ յուզեալ կը տարուբերի, առաջարտ պահել, երբեք օտար թակարդներու օրս շինալով, և չպառակտելով զմեզ նոյա շարժմամբք:

Պարզամիտ բարեկամք ոմանք կըսեն յաճախ թէ ճիգութեան կրթութիւնք ազգային վարժարանաց բարոյական մերկութիւնը կ'աքզեն. անտեղի յոյժ իսկ է այս յայտարարութիւն, որ բազում դիտողութեանց սեղի կուտայ իրաւապէս. շատ անգամ մենք մեր ունեցածն չենք յարգեր, և օտարասիրութեան կրիւք կը յարինք իսկոյն օտար կրթական հաստատութեանց, որոց նպատակը և ուզգութիւնը մեր փափաքանոց չհամապատասխանել, և մենք զուր կը վնասենք գոտտիարակութիւն անոնցմէ, թէ արու և թէ էգ սեռին համար, մանաւանդ այս վերջնայն նկատմամբ մեր անոնցմէ սպասած արդիւնքը ծիծաղելի և երեւակայական է, ինչպէս տեսնոք ի վերեւ, զի միայն ընդունաբնութեան մը փայլն կը գրչմէ օրիորդին օրակն մէջ, և ի՞նչ բանի համար թերեւտ իցական սեռի կրթական միութիւններէն մին ի նպատակ արահանդէս տոյ, և անոր կորգապահ մասնախմբի անդամուհիք բլլան այդ ընդունաբնութեան օրիորդք. . . . Իսկ ազգը չունենար երբեք այս կերպով իւր փառսած օրիորդները:

Ահա մեր արդար բողոքները որոց վրայ կը դարձնենք ծնողաց ուշադրութիւնը, ժամ է նոյա փութալ ազատել իրենց զաւակները օտարին ազգեյութենէն, զոր վնասակար կը նկատենք ազգային շահոց տեսակետով. Ծնողք

ահաւոր պատաւաստութեան ներքեւ պիտի ըլլան երբ երեւութեան լիութեանց տեսքով յախտակուած, կը խորհին յոռի դրութեամբ մը իրենց սրդւոյ դատաւարակութեան վրայ, և դէպ ի կորուստ մը մզնն իրենց սրտի հատորները, պատրաստելով զոննք ոչխարհաքաղաքայի քան համազգի:

Ասիէ բաւական ժամանակ յառաջ Մ-ի-ի մէջ Հոմ վարժարանի և Մեզպուրեան վարժարանի կրթական զուգակշռութիւնը հրատարակուեցաւ, որ հըրապարակի վրայ բանակոխներու տապաւնէզ բացաւ ոմանց: քննադատներէն Պ. Յ. Աստուածատուրեան բաւական յաջողեցաւ ցուցնել ազգային և օտար կրթութեան ամենամեծ տարբերութիւնը՝ որ մինչեւ այսօր փոքր ինչ փոփոխութիւն մնացող ծնողաց մէջ իրենց որդիքը Հոմ վարժարանի յանձնելուն մասին, և մենք ուրախ եմք որ այսօր Մեզպուրեան կրթաւ ընդունելի ըլլալ իգական սեռի դատաւարակութեան համար՝ հայ ժողովրդեան, և թէ ինչ է օտար կրթութեան նպատակը՝ փոքրամասնութեան մը մինչեւ ցարդ ծանօթացաւ իսկ դեռ կը շարունակուի անտարբերութիւնն ազգային դատաւարակութեան, և մինչ մենք այս տղերս կը գրենք, ո՞ր դիտէքանի հայտնակ դաւառներ զո՞հ կ'երթան ճիշդութեան գաղտնի մեքենայութեանց քանի անտառջնորդ քաղաքներու մէջ առիթ կը գտնեն այն գալարազետ գառինք՝ կրթական ազատութիւն վայելել և իրենց դրութեան համեմատ ձրի դատաւարակութիւն շօյլել ժողովրդեան ամէն դասերուն, և իրենց շրջապիւրջ և խաղաղատիր ձեւերով ժողովրդեան սիրտը շրջմայել, ազնիւ և վեհ զգացումները մարել, իրենց նպա-

տակ ընարած են յարածամբ, այն տեղերը մանաւանդ ու Միացեալ ընկերութիւնք դեռ շուսաւորութիւն սփռած չեն, ուր Ազգ. հայուհեաց ընկերութիւնը իգական սեռի կրթութեան համար տաճար մը չէ կանգնած, այն տեղերը կը սպրդին նոքա, և հակազգային շարժումներ լսելի կ'ընեն. Աստուած իմ, տրդեօք այն հայտնակ դաւառներուն մէջ, ուր ոչ արական և ոչ իգական սեռի դատաւարակութիւնը ըստ արժանոքի ի գործ կը դրուի, ինչ զեղծումներ կը գործեն ճիշդութեան առաքիւղք, արդեօք հայ տարեգրութեանց մէջ պիտի արձանագրուի՞ կրկին և կրկին Լեհաստանի հայ դպրականութեան նման ազետալի կրօնափոխութիւն մը, որոյ վրայ ամէն ճշմարիտ հայ կը սրամտի և միանգամայն կը դողայ:

Մաղթենք օտիսն որ ի Պօլիս ազգային վարժարանք ստանան իրենց կատարելութիւն, և իրենց կարեւորութիւն, և ի հայաբնակ գաւառ և ի Կիլիկիա Միացեալ ընկերութիւնք լիակի ընծայեն դատաւարակութեան օգուտները, որովք ընեն ճիշդութեան և այլ մեքենայութիւնք ի յնտութիւն Ազգիւ: (*)

ՀՕՐ ՏՈՒՆԸ

Ա. Որչափ ընդարձակ է աշխարհագիւղեր, քաղաքներ, լեռներ ու գաղտեր բողմամբք են բնակչօք. բայց ինձ համար միմիայն տեղի, յորում օտար չըլլամ՝ իմ հօրս տունն է:

Բ. Սիրելի է ինձ գամէնքը ուրախ

(*) Այս նիւթայն վրայ դարձեալ պիտի գրենք, եթէ հարկ ըլլայ. ԸՆՏԱՆԻՔ մօտագոյն թիւերուն մէջ:

տեղեկ իմ շուրջս, իցի՛ւ փոքր տղայք, զհզեցիկ և կայտառ, իւրեանց ծնողաց խնդութիւնն ըլլան, երիտասարդ քնացա նեցուկը, ծերունիք խնդարից զգուհի իրենց բազկաց մէջ իրենց թոռնեակնիւր և բնութիւնը ամենուն ժպտի՝ սակայն ինձ համար միմիայն տեղի յորում ուրախ կարենամ ըլլալ՝ միշտ հօրս տունն է։

Դ. Տես սա ծիծառները որոնց բոյնը մեր տանեաց քիւին անկիւնն է. ինչպէս խնդալից են. ամբողջ ընտանիք մ'են նստաւ, բարի հայրը կանուխ կ'երթայ պարէն փնտռելու մինչ մայրիկը կը խնամէ իրնի իւր սիրուն ձագերը. ահա անոնցմէ մին որոյ թեւք արդէն բաւաւ, կան զօրաւոր ըլլալու են զի կ'երթայ կը թառի մօտաւոր ծառին մի ճիւղին վրայ ու իւր հասակակից թռչնիկք կոչեն զինքը գեղգեղանօք, հոն վայրիկ մի կ'երգէ անոնց հետ. յետոյ իւրաքանչիւրը կը վերադառնայ առ մայր իւր։ Այս սիրուն էակներուն համար իրենց բոյնը իրենց տունն է։

Դ. Այո, մենք ալ այդ պղտիկ տրորածներուն պէս ենք, սրովհետեւ կ'ըսուի թէ, մենք ալ անոնց պէս հիւր ենք յաշխարհի։ Ահա մեր հայրը զնայ իւր աշխատութեան պարապելու մեղի համար, մինչդեռ մեր մայրիկ առանին հոգն ունի իրեն բաժին, նա կ'զբաղի օրն ի բուն պատրաստելու ինչ որ պէտք է իւր զաւակաց համար. նոյն միջոցին ես պիտի բնեմ, ինչպէս կ'ընեն այն նորատի ծիծառնք որոնք առ ընկերս իւրեանց երթան, իրեւ ի ժամագլխալ տեղի մօտաւոր ճիւղին վրայ։ Այո, ես ալ ունիմ գեղեցիկ ճիւղ մը ուր սիրելի է ինձ յաճախել, այդ մեր դպրոցն է, ուր ընկերքս արդ իսկ ինձ կ'սպասեն։ Աշխարհիս մէջ այդ է միմիայն ընտանեաց յոր-

կէն գալտ ապահով տեղի իրեւ իմ հօրս տունը։

Ե. Հոն կայ անձ մը պատկառելի իւր հասակաւ և տեղի եւս իւր իմաստութեամբ և սուտքինութեամբ. կին մը ամենէն քաղցրագոյնը ու ամենէն համբերատարը յաշխարհի. սոքա ծնողք են աշակերտաց և աշակերտք իրեւ անոնց զաւակունք, հոն կան ամէն տեսակ կրտրիճ ուսուցիչներ, ս'ըլտի լաւ բաներ կ'ուսնին անդ. մանաւանդ յառաջ քան զամենայն կուսանք սիրել զամենաբարին Աստուած, զճնոգս, և զամենեւին իրեւ եղբայր և քոյր։ Ո՛հ, որչափ դու՛ կ'ըլլան ուսանողք, երբ իրենց պարտականութիւնը լաւ կատարեն. յոյժամ կ'ոտոտան նոքա և կ'երգեն, և յետոյ յերեկոյն լի ուրախութեամբ իրեւ թռչնիկք ի բոյն, իւրաքանչիւրը կը դառնայ իւր հօրը տունը։

Զ. Իցի՛ւ, երկնից օրհնութիւնը առաւածուի աշխարհիս վրայ իրեւ ցօղ ի մարմանդի, իցի՛ւ հեռանան և ի բոց երթան բոյս ձախողակի և բոթարեր ամառք, որպէս զի առատ հոնձք և կաթիլ իրոր յոջորդ են և փոխադրենն մշակին աշխատութեանը, ինչպէս բարի և քանադուսանողք իրենց ուսուցչաց խնամայր, իցի՛ւ այսպէս բարի տղայք կարենան լրտ կարգի նեցուկ ըլլալ իրենց բարի ծնողաց, և մէն մի պատանեակ օգտակար ըլլալով իւր նմանեաց՝ իւր բարի վարմունքովը պատուէ իւր հօրը տունը։

ԱՇԽԱՏԱՆԻՔ

ԿԱՐԴԱՆ...

— — —

Ահա քեզի աժան գիրք. քայտէս կը գոչէ կիւթթէնպէրի ամեն տպագրական առաք մէջէն գիթական ձայնիւ մը,

որպէս կը գտնուէր երբեմն իւր կենդանի ձայնիւ. Կարգա՛, ահա քեզի աժան գիրք՝ Բայց կարծես թէ այս ձայն՝ որ աւելի պատգամ մ'է, և որ պատգամներուն ամենէն գիւրտատարն և սիրելին՝ միայն եւրոպացւոյն և ամերիկացւոյն ուղղւած է, որպէս երբեմն Աստուած իւր մարգարէներն, այսինքն իւր կենդանի պատգամներն հրէից միայն կը ղրկէր: Այլ ո՛չ ապաքէն Աստուած ազգով մը ազգերը կամեցաւ փրկել, ի՞նչ տարակոյս թէ Կիւթիմէնպերկ կ'որոտայ իւր ազգին չուզելով սակայն երբէք լսելի լինել օտարներէն. Կարգա՛, ահա քեզի աժան գիրք:

Պատգամներն յաճախ մեծամեծ փոփոխութեամբ կը հասնին հեռուները. Կիւթիմէնպերկ զայս պատգամն որոտալու համար տպագրական շարժուն տառերն հեղինակեց. և արդարեւ այն օրէն յետոյ հարկւրաւոր դրամներով գնելի գիրքին, զորս հասարակ ժողովուրդը եքազի մէջ անգամ տեսած չ'ունէր, սկըսաւ կարդալ դոյզն վըճարմամբ մը. տեսած կամ ըսած էք անշուշտ, միմիայն հինգ սանթիմով (ինը փորս) խաչորթերթեր կը գնուին. բայց պատգամներն մեծամեծ փոփոխութեամբ կը հասնին հեռուներն. մեք, արեւելիքս, ինը փորսով է՛նչ կրնանք կարդալ:

Խեղիքն կը ծանրանայ հա՛, և հարցի մը կ'ընդհարինք. Քի՛չ կարդացող ըլլալուն համար գիրքերը թանկ են, թէ գրոյց թանկութեան պատճառաւ կարդացողները՝ քիչ: Հայոցս դառնալով իրաւ է թէ ընթերցասիրութեան գաղափարը դրեթէ նոր արթնցած է, և ելած են ընթերցասէրներ, եթէ ոչ շատ, գէթ բաւական, բայց այս բաւականը գոհացուցած չէ զանոնք, որք գիրք կը

տպեն, զանոնք, որք լրագիր կը հրատարակեն, և զանոնք, որք գիրքէ վար ու լրագրէ վեր բան մը, հանդէսներ, մերթ ընդ մերթ իւրոյ կ'ածեն և կ'ըսեն. թանկ ծախենք, զի քիչ կը ծախենք: (*) Արդ արեւ երբ բան մը քիչ կը վաճառուի՝ պէտք է թանկ լինի այն, գէթ ծախքն ապահովուած լինելու համար, դէ՛թ ծախսուած դրամն չվտանգելու համար, զի դեռ այժմ ի մեզ հեղինակութեամբ կամ թարգմանութեամբ գիրք տպել առն անձնանուիրութիւն մ'է, զոհողութիւն մը, որ անտանելի է անշուշտ հեղինակաց կամ թարգմանչաց դրամական համեստութեան պատճառաւ. չմոռնանք յիշատակելու թէ ատենցմէ շատերն վարձապետ են, և վարձապետն ի՞նչ . . .

Բայց թանկ ծախենք, զի քեզ կը ծախենք» ը երբէք անախոյեան չախտի մնայ, երբէք չգիտի կրնայ խուսափիլ սո՛թ յնամիէն, զոր պիտի ունենայ յորտաժամ իւր ընդդէմ, «աժան ծախենք, որպէս զի շատ ծախենք»: Եւ մանաւանդ երբ ազգ մը քստ մեծի մասին ազքստ է. և ազքստութեամբն հանդերձ ընթերցման հաշտին նոր առած ի՛նչով կը շահուի ազքստին ընթերցասիրութիւն քարոզել, բայց մէճիտ մ'արժողութիւն ունեցող գիրք մը ցուցնել անոր, ընթերցասիրութիւնը իւր որոտին մէջ խեղդել չէ՞: Այո՛, աժան ծախենք, որպէսզի շատ ծախենք. բնական օրէնք մը դարձած է այս. թո՛ղ ներքին ինձ պաշտպան կանգնիլ այսմ, կամ ջատագովիլ զայս: Ես շատ ընթերցասէրներ կը ճանչ-

(*) ԸՆՏԱՆԻՔ նոցա թիւէն դուրս է գիտութեան դոյզն բաժանադրութեամբ կը հրատարակուի, և իւր քաջաբերութիւնը իւր ծախողուն մէջ պիտի դնէ միայն:

նամ, որք միայն ընթերցասէր եղած բլաշխուն գոհութեամբ բաւականացած են. դիտէ՞ք ինչպէս կը հառաչեն անոնք տրպուած թուղթի մը ետեւէն, այսպէս չը պիտի լինէր և ամերիկացի և եւրոպացի գործաւորն, եթէ հինգ սանթիմիլ թերթեր կարդալու բազդն իրմէ ալ զտնուած լինէր:

Բայց ահա ձայներ, որք կը գոչեն. այդ փորձն ալ ըրինք ու ապարդիւն մընաց, Այս ձայնից առջեւ պէտք է վհատիմ, ինչպէս անշուշտ այդ ձայնից հեղինակը վհատած են. սակայն յոյս մը՝ թէ այդչափ անապրեքութիւն անկարելի է, ներեցէք որ սփոխէ զիս. հայ ըլլալով հայուն համար այդքան մեղադրութիւն ծանր կուգայ ինձ:

Փորձ մ'ալ, զհոգութիւն մ'ալ, քանի որ գրելով ապրիլն ի մեզ գեռ այնչափ տաժանիկի է... վերջին քառորդդ արու ջանքերն բոլորովին ապարդիւն ցնացին. հայ մամուլը գեռ պէտք եղած խորխորութեամբ գոչելու իրաւունքը չունիտ, Կարգաւ, ահա քեզի տաժան գիրք:

ԱՐԳՈՄ

ՀԱՆՔԱՄԱՐՆԵՐ ՆԻ ՀԲՈՍԱՆՔ

Կրթիւն մի այր՝ կողմիւ է մի անհատ՝ որ իւր ետեւէն բան մի կը թողուի. բթիւ մի կին՝ ձեռակերպել է մի ապագայ սերունդ:

Սրք օրէնք կը հաստատեն, իսկ կանայք բարք կը շինեն:

Կինն՝ այր մարդուն բնական բարեկամահին է, ամէն ուրիշ բարեկամութիւն կտակած ելի է կամ տկար բաղդաւմամբ այս բարեկամութեան:

Մի բարի մայր կը զուարճանայ իւր որդիքը զուարճացնելու համար, նման

աղանույն՝ որ իւր սաւառքսին մէջ կը կտկրցնէ այն հատիկը՝ որով կուղէ սրնուցանել իւր ձագերը:

Տղու մը տպագան իւր մօրն դործն է միշտ:

Գեղեցկութիւնն՝ առաջին նուէրն է զոր բնութիւնը կուտայ կանանց և առաջին զոր կը յափշտակէ անոնցմէ:

Բարեկրթութիւնը գեղեցկութեան զարդ երէն մին է: Չկայ բան մը՝ որ այնքան ազեղցնէ մի գեղեցիկ բերան, որքան ժպիտ մը ծաղրածու:

Ածխափաճաւի մը կինն աւելի յարգելի է քան թէ իշխանի մը սիրուհին:

Հետաքրքրութիւնը աւելի նորատի օրիորդներ կարուստած է: քան թէ սէրը:

Աշխատելը՝ խել է ի սիրոյ իւր ազեղն և իւր նետեր:

Այս հրապուրիչ սեռին ո՞ր կարմիրն աւելի կը վայլէ. — ամօթխածութեան կարմիրն:

Չորս բան կը պահանջուի մի կնոջմէ. 1. — Սուաքիսութիւնը իւր սրտին մէջ պէտք է բնակի. 2. — Հոմեոսութիւնը իւր գիմաց փայլ փայլի. 3. — Գողցրութիւնը ծորէ իւր շրթունքներէն. 4. — Աշխատութիւնն զրազցնէ միշտ իւր ձեռքերն:

Գեղեցիկ կին մը աչաց հաճելի է բարի կին մը՝ օրտի. մին գոհար է, միւսը՝ գանձ:

Թող ամեն բան իւր որոշեալ տեղն ունենայ ձեր տան մէջ, և ամեն գործ իւր ժամանակն:

ՄԱԿՐԻՆԷ

ԽՄԱՆԿՈՐ. — Սիմոն Գաբամաճեան
ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ. — Արամ Աշնեան

ՏՊԱՐԱՆԻ ՀՐԱՄԱՆԱԻ ՄԷՍՐԵՃԻ